

ait, et trumentum, id est Eucharistia, aliaque sacramenta exaudient Jezrahel, id est semen vel brachium Dei, puta Christum, qui conceptus est de Spiritu Sancto, quique est virtus et brachium Patris, ut scilicet ipsa sacramenta faciant opus suum, quod est fideles Christi purgare, sanctificare, pascere, roborare: Christus enim est qui per ea hæc operatur in fidelibus. Rursus Deus Pater Christi causa e celo depluit in Ecclesiam ubertatem bonorum spiritalium. Idem Castrius ex S. Augustino: Exaudiam, inquit, ocelos, id est cœles, puta angelos et sanctos, qui pro Jezrahel, id est fidelibus militantibus, Deum precantur; et cœli, id est sancti, exaudient terram, id est Ecclesiam, ut a Deo pluvias cœlestium bonorum Jezraheli, id est fidelibus, impetrent. Ante Christum enim ejusque sanctos, jussum erat cœlis ne pluerent: Mandabo, inquit Deus, nubibus cœli ne pluant super terram. Ita ipse ad litteram, ego symbolice. Hinc et analogice Cyrillus: « Exaudiam cœlum, ait, id est munus meorum largum dispensatorem faciam cœlum, sive cœlicolas, ut et ipsi misericordiam consecutus exhortari possint. Et tunc plane terra exaudiet frumentum, vinum et oleum, id est fructum ferent, qui sunt in terra, spem vite, lætitiæ, hilaritatis. Et typus quidem vite frumentum est, vinum autem lætitiæ, oleum hilaritatis et bonæ habitudinis. »

23. ET SEMINABO EAM MIHI IN TERRA. — « Seminabo, » id est instar seminis spargam ipsam, ait Vatablus, g. d. Ego Ecclesiam, ejusque apostolos et principes spargam per totam terram, ut illi per semen doctrinæ et martyrii sui multam fideliem et sanctorum segetem producant. Ita Haymo et Rupertus.

Nola: Vox « cam » grammaticè non refert « Jezrahel, » utpote masculinum; sed « matrem ejus, » puta Synagogam: de ea enim egit hoc capite. Alludit et obiter perstringit, ut jam dixi, Israëlitas e Babylone redeunt in Judæam, ubi, instar seminis jacti in terram, ubertim creverunt et propagati sunt. Ita Chaldaeus, Theodoretus, Theophylactus et alii. Simile est Jerem. cap. xxxi,

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Jubetur Osee adulteram domum suam abducere, cum eaque pacisci ut ibi multo tempore cœles seident, nec fornicetur, nec ad virum suum redeat, ac per hoc representat Israel multo tempore fore sine Deo, sine idolis, sine lege, sine rege, sine therapim; sed in novissimo dierum reversurum ad Dominum (2).

1. Et dixit Dominus ad me: Adhuc vade, et dilige mulierem dilectam amico et adulteram,

(2) An de captivitate et de tempore reditus ex ea, quo multi Israëlitarum, qui ab Assyris captivi abduci fuerant,

vers. 27. Vide ibi dicta. Nota: Te seminabo significat actionem et mortificationem seminis, puta Apostolorum et posterorum. Nam, ut ait Christus, Joan. cap. xii, 14: « Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum afferit. » Non minuitur, ait S. Leo serm. 1 De SS. Petro et Paulo, Ecclesia persecutionibus, sed augetur, et semper Dominicus ager segete ditiore vestitur, dum grana quæ singula cadunt, et multiplicata nascuntur. » Idem fit in qualibet anima fidei et sancta.

ET MISEREBOR EJUS QUÆ FUIT ABSQUE MISERICORDIA. — Hæc explicata sunt cap. 1, 6. Tantum nota: Pro miserebor, etc., Vaticana Biblia legunt *diligam non dilectam*. Hebræum enim דָּוָם *racam*, significat intimum affectum tam dilectionis, quam miserationis et misericordiæ. Unde S. Paulus, citans hunc locum Rom. cap. ix, 25, utrumque ponit. Ait enim: « Sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam; et non dilectam, et non misericordiam consecutam, dilectam et non misericordiam consecutam, misericordiam consecutam. » Quod enim Paulus dicit: « Vocabo non plebem meam, plebem meam; » Osee dicit: « Dicam non populo meo: Populus meus es tu. » Præponit enim ea Paulus, quæ Osee postponit. Porro quod addit Paulus: « Et erit in loco ubi dictum est eis, Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei viventis, » non ex hoc cap., sed ex cap. i, 10, desumpsit. Ibi enim dixit Osee: « Et erit in loco ubi dicitur eis: Non populus meus vos; dicitur eis: Filii Dei viventis (1). »

(1) Quæri hic potest, inquit Ackermann, utrum (*ad Rom. ix, 25, 26*) continetur propheta, respiciens novum Testamentum, et statum Judæorum tempore Christi? — Respondet, nullam videri necessitatem eam statuendi. Nam non apparet, Apostolum his textibus probare velle indurationem Judæorum, et eorum reprobationem; verum pro scopo habuisse videtur, ostendere quod hæc pars populi Judaici rejectio promissionibus divinis, Abrahamo factis, non repugnet; cum his non obstantibus, jam sepius pars magna populi perierit. Notandum tamen in hoc laudatissimum interpretem a communi interpretatione discedere.

rum, cum Judæis in patriam reversi sunt; an vero id moderno exilio Judæorum, et de conversione eorum ad

gentem dicit Dominus filios Israel, et ipsi respiciunt ad deos alienos, et diligunt vinacea varurum. 2. Et fodi eam mihi quindecim argenteis, et coro hordei, et dimidio coro hordei. 3. Et dixi ad eam: Dies multos expectabis me; non fornicaberis, et non eris viro; sed et ego expectabo te: 4. quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, et sine principe, et sine sacrificio, et sine altari, et sine ephod, et sine therapim. 5. Et post hæc revertentur filii Israel, et querent Dominum Deum suum, et David regem suum: et pavebunt ad Dominum, et ad bonum ejus in novissimo dierum.

1. ADHUC VADE. — jubetur hic Osee amare et pretio conducere, inque domum suam inducere adulteram: quia prior fornicaria Gomer non plene representabat Israël adulteriam, id est idolatrias cum diis gentium quasi adulteris commissas, spreto vero amico, puta Deo.

Quæres, contra quos hoc signum assumitur sive quosnam representat hæc adultera? Duodecim tribus representare censet S. Hieronymus et Lyranus. Dnas tantum, puta Juda et Benjamin, significare censent alii, ut, sicut Ezechiel, cap. xxiii, per duas sorores meretricantes notavit omnes Hebræos idololatrantes, puta per Oolla decem tribus, per Ooliba duas; ita hic Osee per Gomer fornicariam, cap. i, significet decem tribus, per adulteram vero hoc capite significet dnas, quæ decem in idolorum cultu secute et imitate sunt. Ita Hyymo, Rupertus, Albertus, Hugo, Vatablus, Ribera et Sanchez.

Verum melius Chaldaeus, Theodoretus, Theophylactus et a Castro censent hic eosdem notari,

Christum in fine seculorum, quam Paulus, *ad Rom. xi, 24, 25*, prædicit, hæc dicta sint intelligenda, variant interpretes. Ast plurimi ultimam amplectuntur sententiam, inter quos est Sanctius, qui tamen priorem sententiam nullo modo condemnat, quia in toto capite nihil videt, quod tempori captivitatis et reditus ex ea convenire non possit. Galmetus hoc nostrum vaticinium de diutina Israëlitarum captivitate exponit. Ad vers. 1 hæc habet: « Mulier hæc est alia ab ea quam antea duxerat in uxorem. Prima illa designat Israëlitarum nationem, ac Dei cum illa divortium. Eam dereliquerat hostibus suis, ac permittat ut in captivitatem abduceretur. Hæc autem designat sponsæ hujus repudiata, ac jam penitentis, nondum tamen cum priori viro in gratiam reversæ, ac nec inter flagitia versantis conditionem, vers. 1-4, David, de quo vers. 5 est sermo, ipsi est Zorobabel, typus Christi. » Hæc illi. Nobis, inquit Ackermann, argumento hujus captivitas, et argumentis pro utraque allata sententia perpensis, hæc statuendum videtur. Hoc capite subjungitur symbolum secundæ uxoris, quam æque adulteram sibi desponsat, et tamen licet, ut longiori tempore honestam et pudicam esse, utpote vitam vivat, nec alterius fiat sponsa aut uxor, usque ipse cum per nuptias domum deducat, ut illa admitteret futura Israëlitarum diuturna conditio, nempe captivitas, in qua etsi deos alios non colent, tamen Deum non experientur maritum faventem, donec futuro aliquando tempore sequatur reditus, ipsique Dei gratiam querant et consequantur. Huic reditui jungit Noster, ut ait propheta, promissionem Messias (*cf. Jerem. xxx, 9; Ezech. xxxiv, 23; xxxvii, 24*), quin tempus adventus designat, aut illum ejus characterem præter originem ex propheta Davidis tangat. Quam sententiam nostram facere non dubitamus.

qui cap. i notati sunt: puta Israël, sive decem tribus. Hisce enim comminatur ob idololatriam plenum excidium et desolationem, ut sint sine rege, sine lege, Deo, republica, etc., quod ita evenisse post Samarie excidium anno 6 Ezechie regis peractum cernimus: cum ex adverso duas tribus Babylone redeuntis habuerint duces, legem, et rempublicam, usque ad excidium per Titum, quod non ob idololatriam, sed ob occisum Christum perpesse sunt, et etiamnum perpetuantur.

DILIGE MULIEREM DILECTAM AMICO. — Ita et Chaldaeus, S. Hieronymus, et alii passim: legitur enim in hebræo, דָּוָם *rea*, id est amico. Verum Septuaginta aliis punctis legentes דָּוָם , id est malum, vertunt: *Dilige mulierem diligentem mala*, scilicet adulteria: et ita legit Theodoretus et Theophylactus utpote Græci, qui proinde Græcam versionem Septuaginta sequuntur, sed eodem redit sensus.

Quæres, quamnam hæc? an Gomer quam duxit Osee, cap. i, an que alia? *Primo*, Rufinus, Ribera et alii censent fuisse vomer: quæ inquit, post conjugium cum Osee, tresque proles ex eo susceptas, adulteris se miscuerat: unde Osee ejus repudium cogitabat. Sed Deus eam accipi, diligi et retineri, renovato et redintegrato per novum contractum cum ea matrimonio, jubet; ut hoc facto representet Synagogam Deo desponsam, licet adulterentem, diligi a Deo, eamque ipsum post adulteriam idololatriæ amare, et retinere sibi sponsam. Ratio est, quia Osee non potuit aliam adulteram, que alterius esset uxor, in uxorem ducere: fuisset enim hoc novum adulterium: debuisset ergo illa ad priorem verumque maritum remitti (ejus enim erat uxor), non ab Osee duci.

Secundo, Chaldaeus, S. Hieronymus, Cyrillus, Theodoretus, itugo, Isidorus, Paulus a Palatio, a Castro, Emmanuel et alii censent hanc mulierem non fuisse Gomer, sed aliam (ul verba textus innuunt, præsertim *ad huc et fodi*, id est emi: ergo hactenus non erat empta nec comparata) que a viro suo discedens adultera effecta sit, quam Osee jubetur a scelere evocare, et emere non in uxorem, sed in ancillam, ac domi retinere castam, ut nec cum viro, nec cum adultero copuletur; donec post multum tempus ad virum suum revocetur, et in ejus gratiam thorumque redeat. Audi S. Hieronymum: « Propheta diligit adulteram, et tamen non ei matrimonio copula-

conjugem, sed conduxit in ancillam, ad hoc ut adulteris et adulteris abstinere. Unde Septuaginta vertunt : *κατάστησάντων ἀδελφόν*, id est *mercede et pretio conduci eam*; *משכר*, enim est merces. Ita S. Hieronymus, Albertus, Hugo et alii supra citati.

QUINDECIM ARGENTEIS, — scilicet siclis. Siclus autem pendebat quatuor drachmas Atticas, id est semunciam, puta 4 regales Hispanicas, sive quatuor julios Italicos, uti dixi *Exodi* xxx, 13. Ergo siclus argenteus erat florenus Brabanticus, et 15 sicli 15 floreni Brabantici.

CORO HORDEI. — Corus, hebraice *חומר* *chomer* (diversus est ab *גומר* sive *gomor*, quae mensura erat victus diurni, *Exodi* xvi, 16), erat mensura continens 30 modios. Ita S. Hieronymus et Epiphanius, lib. *De Mensuris*, qui ait corum continere 30 modios, esseque cameli onus. Addit Paulus a Palatio, corum sive chomer esse onus asinarium, quod scilicet fortis asinus ferat, indeque dicit *chomer* a *חומר* *chomer*, id est asinus. « Antiquissimum, ait Plinius, lib. XVIII, cap. vii, in tuis hordeum, sicut in Atheniensium ritu appareat; et gladiatorum cognominé, qui Hordearii vocantur. »

ET DIMIDIO CORO HORDEI. — Hebraice *לחם סודים* *loth scorim*, quod mirum est Septuaginta vertere *σκόριον*, id est lagenam vini : *scorim* enim hordeum significat, non vinum. Et caeteri interpretes vertant *σφακιον*, id est medium corum, hoc est quindecim modios hordei. Ita S. Hieronymus, Epiphanius et alii.

Porro empta fuit hæc uxor dimidio coro hordei : quia olim confarreatione nuptie contrahantur, cum certis verbis coram testibus solemniter sacrificio, in quo panis farreus adhibebatur, in manum conveniebant, ait Ulpianus : quod a Romulo institutum fuisse testatur Dionysius : nam farreatio illa significabat vitæ communionem ; quocirca diffractio apud Festum est dissolutio matrimonii confarreatione contracti. Ita Ulpianus, leg. IX *Instit.*; Plianius, lib. XVIII, cap. iii, et ex his Pineda, lib. V *De Rebus Salomonis*, cap. (1).

Quæres, quidnam hæc significant? Primo, Chaldeus, S. Hieronymus, Hugo, Lyranus et alii censent quindecim argenteis significari decimam quintam diem primi mensis Nisan, puta Pascha, quo Hebræi sanguine agni paschalis a morte, quam inferbat angelus percussis primogenitis Ægyptiorum, redemerunt suos primogenitos,

(1) Quod Propheta dicit se quindecim siclis Chomere et Letheclo hordei sponsum emisse, explicant aliqui ex more apud Persas vigente, quo certa summa pecunie adducta certam mensuram tritici, si ducant uxorem ad tempus definiunt; alii, coll. *Exod.* xi, 33, putant Hebræam uxorem servilis conditionis emisse, ideoque quindecim siclos argenteos solvisse, lisque totidem ephas addidisse, ut reliquam triginta siclorum summam hac ratione perciperet. (Ackermann.)

ideoque deinceps eosdem quinque siclis redimere sunt iussi. Corus et dimidius, id est 45 modii, significat 45 dies quibus ex Ægypto pervenerunt ad montem Sina, ubi legem acceperunt, in qua sanxit Deus primitias hordei sibi offerri altera die Paschatis, inquit Chaldeus. Verum est eo alludi possit, tamen hæc jam pridem transacta erant; hic autem est propheta de futuro, quæritur ergo quid in futurum portendant?

Secundo, Arias censet quindecim argenteis significari quindecim Prophetas lata majores, quam minores, qui Israeli prædicarunt eumque conduxerunt ad penitentiam : corus, sive chomer, inquit, est cumulus; *scorim* est hordeum, item turbo et tempestas, 45 modii sunt 45 pæne, quas Deus Judeis, *Levit.* xxvi, intulerat, si legem violentem, quas Propheta hic Judeos subito significat. Alii alia afferunt, sed impertinentia, quæ vide, si lubet, apud Christophorum a Castro.

Simplex dicens videtur, hoc pretium taxatum fuisse huic mulieri ad annum victum; ad hunc enim Romani designant modios suos 48, quos efficiunt Hebræorum modii 43, puta corus cum dimidio. Unde Terentius in *Phormione* docet, quod servi quatuor modios in mense accipiebant pro victu : jam multiplica quatuor per duodecim (tot enim sunt menses in anno) habebis modios 48, quæ erat mensura annui victus Romæ. Porro hordeum et hordeaceus panis erit cibis servorum, ancillarum et pauperum; apud Hebræos etiam adulterarum; unde mulieri de adulterio accusate, ait S. Hieronymus, jubetur accipere gomor farinæ hordeaceæ, *Nam* ii, 5. Per hæc ergo omnia significat Propheta, quod deus Israelitis ob peccata servituti destinatis, et quasi jumentis terrenis (horum enim pabulum est hordeum) dabat bona terrena; sed cum labore et paucæ, puta tanta quanta ad victum sufficiens; tale enim est corus cum dimidio hordei ad victum annum ac quindecim sicli ad vestitum et cetera necessaria; idque ad hoc, ne cogantur gentes et idola sequi sicut olim facebant; sed scient se non omnino a Deo esse derelictos, quinimo ejus in se curam, alimentiam et bonitatem agnoscant, et spe majorum donorum ad Deum revertantur, quod fiet in novissimo dierum, ut dicitur vers. 3. Hoc est quod ait Apostolus, *Rom.* xi : « Non repulit Deus plebem suam quam prescivit : » sed expectat donec in fine « omnis Israel salvus fiat. » Ita Ribera, a Castro et alii. Moraliter, de pretio hoc vide S. Hieronymum hic, et S. Ambrosium, lib. IV, *epist.* 39, et lib. VIII, *epist.* 77.

3. ET DIMI. — Propheta conduxit adulteram pretio quindecim argenteorum, et sesquicoro hordei; nunc conditionis pacta et conditiones quas ab ea exigit, illi proponit.

Prima est : « Dies multos (puta annum infernum; hunc enim Hebræi vocant *ימי תמיה*,

id est dies, quia annus est omnium dierum complexio et revolutio : et ad annum victum dederat ei pretium, uti jam dixi) expectabis me, » hebraice, *sedebis mihi*, vel mecum, *q. d.* Per annum apud me habitabis et desidebis, nec vagaberis per domos et hospitia tuorum amatorum. Ita Theodoretus, Theophylactus, Pagninus, et alii. Unde Isidorus et Vatablus exponunt, *q. d.* Multos dies in lectu sedebis quasi visua. Osee hic representat non Deum, sed Salmasar, qui Israelitis in Assyria quasi in hospio captivos detinuit. Noster vertit, « expectabis me, » quia respicit rem significatam : ad hoc enim sedebat oomi Propheta, ut expectaret tempus quo ab eo reconciliaretur, et reduceretur ad maritum. Ita S. Hieronymus, Haymo et alii.

Secunda est, « non fornicaberis; » hic enim fuit præcipuum scopus Prophetæ, nimirum ut avocaret eam a fornicatione. Ubi nota insignem ejus charitatem et zelum animarum. Ita S. Ephrem celebrat zelum et solertiam Abramii eremite (in ejus Vita), qui Mariam neptem suam in fornicationem lapsam, indeque publice in hospio meretricentem, re cognita insectus, magno labore eque ac industria inde abduxit, et in eremum ad pristinam vitæ sanctitatem perennemque penitentiam reduxit. Ita S. P. N. Ignatius Romæ monasterium S. Marthæ extruendum curavit, ut in eo reciperetur muliercula, quæ a turpi questu abducta vitam in melius mutare vellet, ipseque existens Generalis illas eo deducebat. Cumque ei objiceretur in illis operam perdi, quod facile ad vomitum rediret : « Minime sane, inquit Ignatius, sed si omnibus vitæ meæ curis atque laboribus id possim efficere, ut vel unam noctem peccato vacuam præterire istarum aliqua velit, omnes ego quidem nervos contendam, ut vel illo tam exiguo tempore Deus et Dominus noster non offendantur, etiã sciã illam statim ad ingenium reditum. » Ita Ribadeneira, lib. III vite ejus, cap. ix. Nimirum clare perspiciebat quantum malum, quanta Dei offensa et injuria sit unum peccatum mortale, una fornicatio, ad quam proinde avertendam quilibet Dei zelotes omnes vires corporis et animi contendere et impedere debet.

Tertia est : « Et non eris viro, » id est nulli viro nubes, aut copulaberis, et consequenter nec ad tuum virum (ille enim te ob adulteria negligit et spernit) redibis, eive copulaberis; multo minus mihi, qui sum merus tui custos, hospes et conductor.

Quarta est : « Et ego expectabo te; » hebraice, *et ego* *ad te*, scilicet respiciam et veniam : ut suo tempore, puta post annum, te ex hoc meæ domus hospio educam, et ad maritum reducam. Noster vertit, « expectabo, » quia respicit rem significatam, *q. d.* Expectabo, ut tu penitens convertaris, tumque ego te marito restituum. Ita Chaldeus, S. Hieronymus, Haymo, Hugo et Ly-

ranus. Aliter Ribera : Expectabo, inquit, te ut tecum copuler, et ex te rursus liberos procreem. Censet enim hanc fuisse Gomer uxorem Osee, a qua ipse ad tempus jussu Dei abstinere, jusseritque eam domi sedere quietam, nec fornicari; sed expectare se, sumque thorum, ad quem denuo eam revocaturus erat, ut representaret quod Deus, qui Synagogam Judæorum jam quasi dereliquerat, data interim frugali sustentatione honorum temporalium, expectaret eam usque in finem mundi, ut tunc ei rursus desponsetur, eique liberos procreet. Aliter quoque Vatablus, Pagninus et Arias; vertunt enim : *Non eris viro, nec etiam ego ad te*, supple, ingrediar, ut tecum copuler. Significationem et causam harum conditionum explicat Osee, et applicat Israeli dum subdit :

4. QUIA DIES MULTOS SEDEBUNT (desolati et dispersi, ideoque lugentes, afflicti et squallidi) *FILII ISRAEL SINE REGE, etc.* — *Primo*, Rabbini, Ruffinus, Albertus et Hugo here accipiunt de captivitate Babyloica duarum tribuum, usque ad ejus liberationem per Cyrum. Verum obstat quod in illa captivitate habuerint hæc tribus pontificem, scilicet Josedæ, item legem et iudices, ut patet *Daniel.* xv, 3, quin et regem Joachin, et principes Zorobabel et Salathiel, insuper altare, ut patet *Berach.* i, 10, et sacerdotes ac prophetas, ut Danielelem, Ezechielem, etc., atque Deum colebant, quæ tamen omnia hic eis defore prædicat. Rursus Zorobabel aut Salathiel non potest dici David rex. Ita S. Hieronymus, Cyrillus, Rupertus, et S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* xxviii.

Secundo, R. David hæc contigisse putat tempore Machabæorum et Herodis : tunc enim subacti fuerunt Judei ab Antiocho Epiphane ejusque pontificatum vendebant; ac licet tunc Machabæi essent principes, non tamen erant legitimi, quia oriundi ex tribu Levi, non Juda, cui sceptrum dedit Deus, *Gen.* xix, 10. Verum errat; tunc enim sub Machabæis maxime floruit religio, virtus et fortitudo Judæorum, erantque ipsi legitimi principes, utpote a toto populo electi. Nec obstat locus *Gen.* xix, 10, ut ibi ostendi.

Tertio, S. Hieronymus, Cyrillus, Haymo, Hugo, Lyranus, Paulus a Palatio, Vatablus, Ribera, Sanchez et passim alii, ac S. Augustinus, lib. XVIII *De Civit.* xxviii, censent hæc pati Judæos nunc, puta post Christum, et passuros eadem usque ad finem mundi. Jam enim caret rege, sacerdotio, altari, etc. Verum hoc patiuntur Judei ob occisum ab eis Christum, non ob idolatriam; quod tamen asserit hic Propheta. Rursus huicque Propheta egre de Israelitis, id est decem tribuum, non de duabus, puta Judæis : Judæorum enim dixit se miseritulum, cap. i, 7; fateor tamen a pari ad eos hæc posse extendi. Unde

Quarto, dico cum Theodoretus, Theophylactus, Chaldeus et a Castro, Prophetam pergere loqui de

Israelitica, id est decem tribubus, ac predicere earum excidium, et desolationem duraturam usque ad finem mundi. In Assyriam enim abducti, inde nunquam redierunt, nisi perpauci mixti Judeis; sed sparsi et incogniti vagantur etiamnum toto orbe: unde earent rege, lege, republica, sacerdotio, etc., servitumque viles, pauperes et miserii aliis gentibus et principibus, uti mulier illa (que horum erat typus) sedebat apud Osee desolata, quasi vidua, carens marito, omnique alla ope divina et humana, habens solam tenuem sustentationem quam dabat illi Osee. Hoc est quod eis pariter pradixit Azarias propheta, II Paralip. xv, 3: « Transibunt multi dies in Israel absque Deo vero, et absque sacerdote doctore, et absque lege, » q. d. Exoisa Samaria ab Assyriis anno 6 Ezechielie regis Iuda, Israelite captivi erunt et profugi, carebuntque tam republica quam Ecclesia, tam rege quam pontifice, tam curia quam templo, tam civili jure quam sacro.

SINE ALIARI. — Hebraice est מצבתי *matseba*, id est statua. Unde Leo Hebraeus, Isidorus, Arias, Pagninus et alii vertunt, sine idolis. Verum melius vertit Noster, sine altari, ita enim vertunt Septuaginta; altare enim directe et correlativè respondet sacrificio, quod antecessit. Hinc et Chaldaeus vertit: *Neque erit in Samaria caecelsum, scilicet altare.* *Matseba* enim significat omne id quod erigitur, statuitur, firmatur, quale in primis est altare, a radice מצב *itsab*, id est *stetit*, et in hiplit *הצבתי hitstib*, id est *stabit*, exiit, firmavit.

SINE EPHOD. — *Ephod*, sive superhumeralis, erat primaria vestis pontificum, ut dixi Exod. xxviii, 6. Unde significat pontificatum et sacerdotium Israeli auferendum, uti jam pridem ablatum est. Ita S. Hieronymus, Theodoretus, Theophylactus, Hugo et Lyranus; quocirca Septuaginta vertunt, sine sacerdotio. Verum quia in *non sine sacrificio*, et sine altari, sat significavit auferendum pariter sacerdotium, hoc enim sine altari et sacrificio esse nequit; hinc pressius et melius per ephod accipiuntur oracla et prophetiam, quae fiebat per urim et thummim posita in ephod, uti dixi Exod. xxviii, 30; significat ergo ab Israele auferendos Prophetas et pontifices, qui per urim et thummim dent oracla, et consulti respondeant de futuris. Ita S. Cyrillus, Theodoretus et Theophylactus.

SINE THERAPHIM. — Quaes, quid est *theraphim*? Prmo, Judei censent fuisse sacras imagines, quibus privandae erant decem tribus in Assyriaca captivitate; unde Aben-Ezra et alii Rabbinii ex hoc loco colligunt sacras imagines non fuisse Judaicas, sed tantum profanas et idololatricas. Sicut ergo Lutherus et haeretici, qui volunt Theraphim fuisse sacras imagines similes imaginibus Catholicorum, unde eas esse vetitas, quia alibi passim Scriptura vetat et damnat Theraphim. Legant illi fabulones Bellarminum, lib. II De Sanctis.

Secundo, Arias et Cajetanus in Judic. xvii, et Oleaster in Genes. xxxi, 19, censent esse imagines quas certo astorum situ consuebat astrologi, ut ex his loquentibus, responsaque dantibus cognoscere futura. Unde R. Eliezer in suis *Capitulis*, cap. xxxvi: « Quare, inquit, vocantur Theraphim? » ac respondet: « Adducebant hominem primogenitum et mactabant, eique caput abscondebant, atque hoc sale et aromata conjebant, ac inscribebant super laminam nomen ejusdem spiritus immundi. Porro supponebant nomen illud sub lingua ipsius, eamque reponebant in pariete, atque coram eo accendebant lucernas, et adorabant eum, ipse vero alloquebatur eos. » Et Aben-Ezra in Genes. xxxi: Theraphim, ait, erant hominum imagines, ad superiorum virtutum et colorum influxum suscipiendum. Sic et Lyranus in Judic. xvii.

Tertio, alii Rabbinii censent esse instrumenta quaedam aerea, ad horarum partes internoscedas, seu esse horologia, cylindros, astrolabos.

Quarto, Monceus, lib. I De Vitulo aureo, xviii et xix, putat Theraphim fuisse Cherubim, alii Seraphim. Unde Cedrenus, referens historiam Judic. xvii, per Theraphim habet Seraphim. Chaldaei enim ita dicunt; nam pro littera s, ponunt t, ut pro scalis, id est tria, dicunt *thalat*; pro sex, id est sex, dicunt *set*; pro *mesalim*, id est proverbialia, dicunt *methalm*; pro *matseca*, id est fusile, *matheca*; pro *spar*, id est janua, dicunt *therah*, cum *metathesi*, e qua Graecorum *ἑρα*, et Germanorum *thar*, inquit Serarius in Judic. xvii, Quest. V. Hinc et S. Hieronymus: Theraphim, ait, sunt Cherubim et Seraphim, sive alia que in templi ornamenta jussa sunt fieri; haec enim omnia per synecdochen significantur in sui parte, puta in Theraphim, hoc est Cherubim et Seraphim. Ita et Haymo, Albertus, Hugo et Dionysius.

Quinto, Christophorus a Castro, Sanchez et Leo Castrus censent Theraphim esse urim et thummim, quae erant duo lapides, vel duo simulacra, ut putat Christophorus a Castro, in Rationali pontificis, dantia oraclum et responsa consulenti-bus. Probant, quia Septuaginta et Aquila vertunt, *illuminationes*, vel *manifestationes*; sic autem idem vertunt urim et thummim, Exod. xxviii, 30. Verum hoc uti novum, ita parum verisimile videtur, praesertim quia hoc periculosum valde fuisset apud Judeos, si imagines vidissent, vel audissent loquentes et vaticinantes. Erant enim ipsi in imaginum adorationem et idololatricam propensissimi.

Quocirca dico primo, « Theraphim » significat *Sera et imagines sive simulacra*. Patet, quia ita vertit Noster, I Reg. ix, 46, in statua quam pro Davide profugo supposuit uxor Michol, ubi Septuaginta vertunt *κατασκευα*, id est statuas representantes mortuum hominem, sed inanes et evanidas, cum ipsum corpus hominis non adsit, sed absit. Secundo, quia Aquila vertit *μεγαλειαι*, id est *figuras*

sen imagines: Chaldaeus מצבתי (*tsalmavata*, id est similitudines et simulacra).

Dico secundo, hinc consequenter Theraphim, sicut et simulacra sumuntur pro idolis, quia praese imagines, praesertim apud Judeos, vix fiebant nisi diis et idolis. Patet, quia Noster interpres et alii, Genes. xxxi, 19; Judic. xvii, 5; Ezech. xxi, 21, et alibi passim, Theraphim vertunt idola. Haec dicuntur Theraphim, vel a radice *תרפ* *rapha*, id est demittere, ut voluit Marinus et Forslerus, quod idololatricae coram iis se demitterent et humiliarent, ea adorando; vel a Chaldaeo *תרף theraph*, id est putrescere, exprobrare, et probis afficere. Unde Chaldaei *beth hatturpha*, id est domum turpitudinis, vocant fanum idoli, et forte inde manavit latina vox *turpis* et *turpidulo*, ait Serarius loco citato. Theraphim ergo idem est quod turpe, probrosum, immundum, putridum et patrefactio dignum: tale enim est idolum, quod proinde hebraice vocatur *stercus* et *sordes*, vel potius Theraphim dicta sunt a Seraphim et Cherubim, de quo mox plura.

Porro Theraphim hic, uti et alibi, significare idola, ex eo colligitur, quod per *non sine Theraphim*, explicat illud quod de muliere dixit vers. 3: « Non fornicaberis, et non eris viro, » q. d. Volo te, o mulier, domi meae degere solam, ita ut nec adulteris, nec marito tuo copuleris; ut representes quod Israelite post excidium pari modo sedebat sine sacrificiis et altari; ut non colant Deum verum, quasi maritum suum, et sine Theraphim, ut non colant deos alienos, quasi adulteros; significat ergo Israelitas longo tempore non colituros Deum verum, nec Theraphim, id est idola.

Dico tertio, « Theraphim » significat idola, tum quia deos, tum quia dabant oracla, et consulenti-bus respondebant de futuris eventis. Patet, quia Ezech. xxi, 21, de rege Babylonis dicitur: « Interrogavit idola hebraice, Theraphim, exa consulit; » et Zachar. x, 2: « Quia Theraphim locuta sunt inutiliter, et divini viderunt mendacium; » unde et Chaldaeus vertit: *Non erit qui responsa reddat*; idem patet Judic. cap. xvii, 5, et cap. xviii, 20, in Theraphim. Micha. Secundo, quia Septuaginta per Theraphim vertunt *ἑρα*, id est *manifestationem*; et Aquila *φανέρωσις*, id est *illuminationem*, hoc est prophetiam et oraclum: denique Rabbinii: Theraphim, inquit, « sunt imagines futura praenuntiantes. »

Theraphim ergo erant simulacra et idola, quae idololatricae domi habebant, invocabant, et in omnibus difficultatibus dubiisque consulabant, quasi Lares et Penates suos. Sic Rachel furata est Theraphim, id est, idola et Lares, patris sui, Genes. xxxi, 19. Sic Micha habuit Theraphim, quasi Penates suos, Judic. xvii, 5. Itaque significatur hic quod Israel in captivitate carebit Theraphim, id est diis patris, Laribus et Penatibus suis, puta viriliter aureis, et Baalim, quos colebat in Sama-

ria; licet enim mixtus gentibus colerit carum idola, tamen hi non erant ejus Theraphim, id est dii patris, Lares et proprii Penates quos colerant in Samaria. Ita Hebraei, Lyranus, Vatablus, Pagninus, Isidorus, Arias, Serarius loco citato, et alii. Simili modo Gentiles colerunt suos Lares, adeo ut etiam post excidium domo et urbe fugientes, eos secum peregre asportarent, uti Aeneas, exoisa Troja, extulit secum idola patriae, quasi Lares suos, quod tacite irrident Virgilius ait:

Illum in Italiam portans victosque Penates.

Hinc narant Gentiles, quod cum Troje in honorem Palladis arx, et in ejus summo templum illi aedificaretur, e caelo occiderit Palladium, id est Palladis simulacrum lignea movens oculos et hastam quam manu gestabat, ut scribit Servius. Hoc Palladium sibi locum in eo templo delegit, moxque vocatur *stercus* et *sordes*, vel potius Theraphim dicta sunt a Seraphim et Cherubim, de quo mox plura.

Fate, inquit, aggressi sacro avellere templi Palladium, etc.

Palladium enim erant Penates Trojae. Et S. Augustinus in lib. De Civit., ridet hosce deos urbiumque tutores, qui oculos habent et non vident, pedes et non ambulant, manus et non possunt optulari. « Tales, inquit, fuerunt praesides et custodes Capitolii, qui cum se ipsos non possent defendere, quanto minus valebant civitatem tueri? » De his ait Plautus:

Ego Lar sum familiaris ex hac familia,
Unde exeuntem me aspexisti.

Unde Lararium vocabatur locus sive oratorium, in quo Theraphim, id est Lares, et dii domestici servabantur et colebantur. Scribit Lampridius Alexandrum Severum Imperatorem in Larario rem divinam mane facitasse ad effigies deorum, in quibus habebat Abrahamum et Christum, in secundo autem Larario habebat simulacrum Virgiliti et Ciceronis. Idem dicit sui Penates, « sive a penu ducto nomine (est enim omne quo vesuntur homines penus), sive ab eo quod penitus insident, ex quo etiam penetrales a poetis vocantur, » inquit Cicero lib. II De Natura deorum. Et Macrobius, lib. III Saturn., cap. iv: « Penates, ait, esse dixerunt, per quos penitus insident, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus. » Unde Plautus in Mercat.: « Ego mihi alios Penates deos persequar, Alium Larem. » Et Terentius in Phormione: « At ego deos Penates hinc salutatum domum direrar. »

Hinc rursum supercari quis potest Theraphim legitum habere a Cherubim et Seraphim, uti su-

perius dixi. Cum enim gentes viderent Judæos tanta veneratione prosequi Cherubim et Seraphim, tum post fabricam aræ et Cherubim per Mosem, tunc ante eam. (Nam ante eam, *Genes.* cap. xxxi. Rachel dicitur furta theraphim, id est idola patris sui, atque ab initio mundi Cherubim positi erant ad custodiam paradisi; denique ex traditione Adæ, Noë, Abrahæ, filii et nepotes eorum ante Mosem cognoscabant et venerabantur angelos, seraphim et cherubim); inde Gentiles suspicati sunt hæc esse eorum numina et deos tutelares; unde ipsi pariter suos Lares et Penates nonnihil immutata et corrupta voce (uti fieri solet, cum voces e primæva lingua in aliam peregrinam transferuntur) pro seraphim et cherubim vocasse videntur theraphim, præsertim Chaldei, qui littera *t* gaudet, et *s* in *t* commutant, ut initio dixi. Hinc et theraphim sæpe junguntur cum ephod, ut hoc loco, et *Judic.* xvii, 3, et cap. xviii, 4, 17 et 20; constat enim ephod vestem fuisse sacerdotalem Judæorum (1).

5. Et QUERENT (Israelite, sive decem tribus, tot cenentorum annorum desolatione et derelictione afflicti, penitentes et resipiscentes) DOMINUM SUUM, ET DAVID REGEM SUUM. — « David, » id est Messiam, sive Christum Davidis filium, et in regno (non temporali, sed spiritali Ecclesiam) successorem. Ita Chaldaeus, S. Hieronymus, Hugo, Vatablus, Isidorus, Arias et alii passim. Ita Christus vocatur David, *Ezechiel.* cap. xxxiv, 23: « Suscitabo super servum meum David; » *Jerem.* cap. xxx, 9: « Servient Davidi regi suo, quem suscitabo eis. » Et alibi, ut docet S. Augustinus, tom. IV, lib. *De Octo Dulcissimi questionibus*, Quæst. V et ultima, ac fuse Galatinus, lib. III, cap. xxiii; nomina enim parentum apud Hebræos sæpe patronymice sumuntur pro filis et posteris.

ET PAVEBUNT AD DOMINUM ET AD BONUM EJUS. — Pavor in Scriptura, cum Deo et rebus divinis tribuitur, significat summam venerationem et Reverentiam, *q. d.* Summa reverentia prosequen-

(1) Sensus recte enarrasse Rosenmuller merito videtur Timchei: Israelitæ neque deos colent alienos, neque patrii: et verum, *q. d.* quia utriusque religionis participes esse voluerunt, futuros utriusque expertos. Hanc interpretationem etiam Pet. de Figueiro suam facit.

tur et colent DOMINUM. Septuaginta vertunt: *Stupetunt in Domino et in bonis ejus.* Porro « ad Dominum, » id est *audito nomine Domini, q. d.* Solo nominis divini auditu percussi et attoniti, sum reverebuntur. Bonum autem hic significat Dei erga Israelitas largitatem et beneficentiam, quam Deus fidelibus per innumeras gratias, dona et beneficia demonstrat, et testatissimam facit, ita ut fideles iis visis in Dei tam liberalis et benefici admirationem et stuporem rapiantur, *q. d.* Israelitæ mira devotione et reverentia venerabuntur Dei bonitatem et magnificentiam; quia videbunt tam magnifica dona et beneficia ab ea sibi, licet tam diu rebellibus post tot sæcula exhiberi, juxta promissa Abrahæ et patribus facta. Unde primo, particulatim, S. Hieronymus, Albertus et Hugo pro bonum accipiunt Jesum Christum, quem unigenitum suum (ac consequenter omnia dona per eum et cum eo) nobis donavit Deus Pater. Secundo, Haymo, Albertus et Arias pro bonum accipiunt Spiritum Sanctum; hic enim est primam et increatum bonum et donum Patris et Filii, qui omnia creata dona in se complectens, ea ubertim in nos effundit. Tertio, alii pro bonum accipiunt Eucharistiam; in hæc enim summam bonitatem, opes et gratias nobis in dies ostendit, et communicat Deus Pater, et Christus Dominus, juxta illud *Zachariæ* capite IX, vers. 17: « Quid est bonum ejus, et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virginæ? »

IN NOVISSIMO DIEBUS, — in fine mundi, quando sub adventum Antichristi, maxime post eum occisum, Israelitæ et Judæi, qui ei viventi et regnanti adhaeserant, partim memores concionum et miraculorum Eliæ et Enoch, partim aliorum concionatorum exhortatione, converterentur ad Christum, ut dixi *Apocal.* cap. xi; tunc enim omnis Israel salvus fiet, *Roman.* cap. xi, 25. Ita S. Hieronymus, Haymo, Albertus, Hugo, Lyranus et alii passim. Secundo, Isidorus et a Castro hæc facta putant in incarnatione, et primo adventu et prædicatione Christi, scilicet inchoate, tunc enim pauci ex Israel converti ceperunt. Erant alii, qui hæc præstita putant in laxatione Judæorum e Babylone facta per Cyrum.

CAPUT QUARTUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Causas iræ Dei et vindictæ in Israelem recenset, maledictum, mendacium, homicidium, furtum, adulterium, etc., quorum omnium origo fuit, quod in eo non esset scientia Dei. Rursum horum omnium causam vers. 8, assignat ignorantiam et malitiam sacerdotum, qui peccata populi adulando fovebant ut pro eis hostias ab eo acciperent. Tertio, vers. 19, arguit Israelis lasciviam et libidinem, ideoque ei ignominiosum excidium et captivitatem comminatur (1).

1. Audite verbum Domini, filii Israel, quia judicium Domino cum habitatoribus terræ: non est enim veritas, et non est misericordia, et non est scientia Dei in terra. 2. Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt, et sanguis sanguinem tetigit. 3. Propter hoc lugebit terra, et infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, et in volvere cæli: sed et pisces maris congregabuntur. 4. Verumtamen unusquisque non judicet; et non arguatur vir: populus enim tuus sicut hi qui contradicunt sacerdoti. 5. Et corruet hodie, et corruet etiam Propheta tecum: nocte tacere feci matrem tuam. 6. Conticuit populus meus, eo quod non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: et oblita es legis Dei tui, obliviscar filiorum tuorum et ego. 7. Secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi: gloriam eorum in ignominiam commutabo. 8. Peccata populi mei comedent, et ad iniquitatem eorum subleventur animas eorum. 9. Et erit sicut populus, sic sacerdos: et visitabo super eum vias ejus, et cogitationes ejus reddam ei. 10. Et comedent, et non saturabuntur: fornicati sunt, et non cessaverunt: quoniam Dominum dereliquerunt in non custodiendo. 11. Fornicatio, et vinum, et ebrietas auferunt cor. 12. Populus meus in ligno suo interrogavit, et baculus ejus annuntiavit ei: spiritus enim fornicationum deceptus eos, et fornicati sunt a Deo suo. 13. Super capita montium sacrificabant, et super colles ascendebant thymiama: subtus quærcum, et populum, et terebinthum, quia bona erat umbra ejus: ideo fornicabatur filia vestra, et sponsa vestrae adulteræ erunt. 14. Non visitabo super filias vestras, cum fuerint fornicatæ,

(1) Incipit ab hoc capite, ut recte observat Rosenmuller, alter ille sermo in Osee ordo, quo sine imaginis involucre, nudis verbis, crimina decem tribuum graviter reprehendit, et penes divinitus immittendas denuntiat. Hoc enim generale est tam hujus capitis quam reliquorum argumentum, in quo tractando vates plerumque ita verstitur, ut sententias proponat breviores, concisas et abruptas, quarum una alteram confirmat, amplificat, et id quod cause caput est, nova identidem luce perfundit: quare partes horum sermonum fere totidem possunt distingui, quot sententias, sive versiculis, sunt compositi.

Concionem hanc tempore interregni 12 annorum post obitum Jeroboami usque ad Salaman editam esse a Propheta recte statuitur; quia dirigitur ad Israelitas in genere, et mox ad sacerdotes quoque, populumque in specie, nulla regis mentione facta. Idem evincunt, in quoque non possunt nisi ad bella civilia commode referri, et talibus temporibus, quibus nulla legum esset et magistratum auctoritas, maxime sunt propria, ut iteratè et promiscue ecclesis, latrocina occupata a sacerdotibus tyrannis, et id generis alia turbata reipublice documenta.

Primo igitur, in genere varii generis flagitia, quibus Israelitæ dediti essent, castigat, scilicet veritatis, miseri-

cordiæ et scientiæ defectum, 1; et commissum maledictum, mendacium, homicidium, furtum et adulterium, 2; secundo, comminatur penas, terre, hominibus et animabus imminentes, 3; tertio, eos insanabiles declarat, 4; quarto, indicit extremam supplicium populum, pseudoprophetas et syagagom oppressurum, 5.

Secundo, in sacerdotibus potissimum invenitur, quibus exprobat, primo, neglectam populi instructionem, 6; secundo, multitudinem peccatorum, officii conditionem debonestantium, 7; tertio, officii abusum ad scandalum perversum, 8; quarto, iisdem indicit penas æquales cum populo intelligendas, et que facient ne bona acquista eos salient, nec essent mala commissa, 9, 10.

Tertio, ad totam gentem roditus, præmissa brevi sententia de effectu fornicationis et ebrietatis, que sunt idolatriæ adjuncta, accusationem Israelis optatam persouquitur, primo, de idololatrica divinatione, 12; secundo, de superstitioso cultu, 13; tertio, de lascivia feminarum, inopne ad idolatriam sequente, 14.

Quarto, interponit ad Judam monitum, ne primo, is loca sacriloga aut ritus profanos frequentet, 15; secundo, ne sceleribus et penis Israelis participet, 16, 17; tertio, ne communes cum eo cibos, protectores et sacrificia habeat, 18, 19.